

**ДҮНИЕ ЖҮЗІ ТІЛДЕРІ ЖӘНЕ
ОЛАРДЫҢ ТОПТАСТЫРЫЛУЫ
(КЛАССИФИКАЦИЯСЫ)**

Дүние жүзінде шамамен 7 мың тіл бар. Олардың ішінде тайпа тілдері де, халық тілдері де, ұлт тілдері де жоқ емес. Кейбір тілдер кең қолданылып, халықаралық тілдер дәрежесіне дейін жеткен. Олар:

- қытай, ағылшын, испан, орыс, араб, француз тілдері.

Тіл білімінде дүние жүзіндегі тілдерді екі түрлі тұрғыдан топтастырады:

- біріншісі - тілдің шығу тегі тұрғысынан, яғни туыстығы, бір негіз тілден бөлініп шыққандығы тұрғысынан;
- екіншісі - шығу тегіне байланыстырылмай, грамматикалық құрылысы мен типінің ұқсастығы тұрғысынан.

Топтастырудың бірінші түрі - тілдердің генеалогиялық топтастырылуы, екінші түрі типологиялық (немесе морфологиялық) топтастырылу деп аталынады.

Тіл білімінде дүние жүзіндегі тілдерді екі түрлі
тұрғыдан топтастырады:

- Біріншісі – тілдің шығу тегі тұрғысынан, яғни туыстығы, бір негіз тілден бөлініп шыққандығы тұрғысынан, бұны тілдердің генеалогиялық топтастырылуы д.а.

Екіншісі – шығу тегіне байланыстырылмай, грамматикалық құрылысы мен типінің ұқсастығы тұрғысынан, яғни типологиялық (немесе морфологиялық) топтастырылу д.а.

Тілдердің шығу тегі, туыстығы (генеалогиялық) жағынан топтастырылуы

Дүние жүзіндегі тілдер өздерінің шығу тегінің бірлігіне, яғни туыстығына қарай әр түрлі семьяларға, семьялар әр түрлі топтарға бөлінеді.

Семья деген термин - шығу тегі бір, біртектес тілдердің бірнеше топтарының жиынтығы дегенді білдіреді. Ал топ деген термин - бір семьяға жататын, бірақ туыстығы басқаларға қарағанда тіптен жақын тілдерді білдіреді.

고맙습니다 Natick
Grazie Danke Ευχαριστίες Dalu
Thank You Köszönöm
Спасибо Dank Tack
谢谢 Merci Gracias Seé
Obrigado ありがとう

Тілдердің туыстығы, өзара жақындық дәрежесі әр түрлі. Сондықтан туыстас тілдердің кейбіреулері бір-бірімен өте жақын болуы мүмкін, кейбіреулері алшағырақ болуы мүмкін. Мысалы, бір ғана үндіеуропа тілдер семьясына жататын тілдердің бәрі де туыстас тілдер. Алайда бұлардың бір-біріне жақындық дәрежесі біркелкі емес. Сондықтан да, үндіеуропа тілдер семьясы өз ішінде келесі топтарға бөлінеді:

**славян
тілдері**

**роман
тілдері**

**герман
тілдері**

**индия
тілдері**

**иран
тілдері**

Осы топтардың әрқайсысына енетін тілдердің де өзара жақындық дәрежесі әр түрлі болады. Мысалы, бір ғана славян тобына жататын орыс тілі мен чех тілінің жақындық, ұқсастық жақтары орыс, украин, белорус тілдерінің өзара жақындық, ұқсастық жақтарына қарағанда әлдеқайда алшағырақ.

Топтардың әрқайсысы өз ішінде тағы да бірнеше кіші топтарға (подгруппаларға) бөлінеді. Мысалы, славян тілдер тобы өз ішінде болып үш кіші топқа бөлінеді:

1) шығыс славян

2) орта славян

3) батыс славян

Шығу тегі, туыстығы жағынан топтастыру барысында дүние жүзіндегі тілдер былайша жіктелінеді:

I. Үндіеуропа тілдері семьясы.

1. Индия тобы:

• бенгал тілі, Пенджаб тілі, синдх тілі, сингаль тілі, непал тілі, урду тілі, хинди тілі, цыған тілі.

2. Иран тобы

• парсы тілі, пушту тілі, тәжік тілі, күрд тілі, осетин тілі

3. Славян тобы:

• а) шығыс славян тілдері ә) оңтүстік славян тілдері б) батыс славян тілдері

4. Балтық тобы:

• литва, латыш тілдері (өлі тіл - прус тілі).

5. Герман тобы:

• а) солтүстік герман тілдері: дат, швед, норвеж, исланд; ә) батыс герман тілдері: ағыл., нидерланд, неміс, голланд, идиш; б) шығыс герман тілдері: гот, вестгот, остгот.

6. Роман тобы:

• француз, итальян, испан, португаль, румын, молдаван тілдері (өлі тіл - латын тілі).

7. Келт тобы:

• ирланд, шотланд (өлі тіл - галль).

8. Грек тобы:

• грек тілі.

9. Албан тобы:

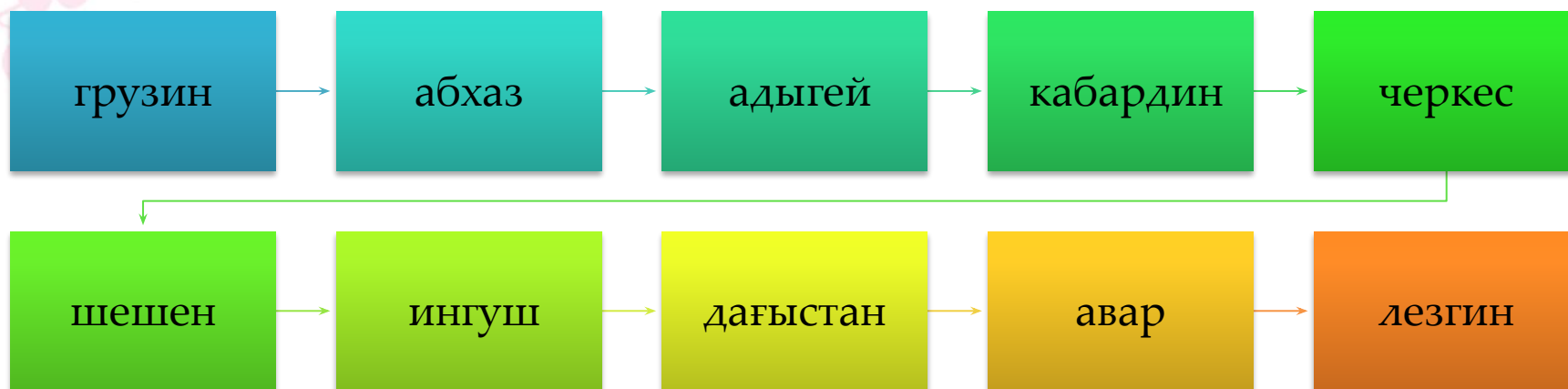
• албан тілі.

10. Армян тобы:

• армян тілі.

- II. Семит-Хамит (афразия-афро-азият) тілдері семьясы:
 - 1. Семит тобы: араб, иврит тілі — көне еврей тілі, бервер-ливия тілі, кушит, чад, финик, моавит тілдері
 - 2. Египет тобы: көне египет тілі - копт тілі

III. Кавказ (Иберия-Кавказ) тілдері семьясы

- IV. Фин-угор (угро-фин) тілдері семьясы. Бұлар екі топқа бөлінеді:
 - 1. Угор тобы: венгер тілі, манси (вогуль) тілі, ханты (остя) тілі; сонғы екеуі Ресей Федерациясында.
 - 2. Фин тобы: фин, веп, вод, ижор, карель, эстон, коми-зырян, коми-перм, удмурт (вотя), марий, саам, мордва (эрзя, мокша) тілдері.

V. Түркі тілдері семьясы. Бұлар
ең алдымен екіге
топтастырылады

а) батыс хун бұтағы

ә) шығыс хун бұтағы

А. Батыс хун бұтағы төртке бөлінеді:

1. Оғыз (Оңтүстік Батыс) тобы: түрікмен, азербайжан, түрік, гагауз.

2. Қыпшақ (Солтүстік Батыс) тобы: қазақ, қарақалпақ, татар, башқұрт, ноғай, карайым, құмық, қарашай, балқар, қырым татарлары.

3. Қырғыз-қыпшақ тобы: қырғыз, алтай.

4. Бұлғар тобы: чуваш.

Ә. Шығыс хун бұтағы екіге бөлінеді:

1. Қарлұқ (Оңтүстік Шығыс) тобы: өзбек, жаңа ұйғыр.

2. Ұйғыр-оғыз (Солтүстік Шығыс) тобы: якут, тува, хакас, шор, көне ұйғыр.

**ҮІ. Монгол тілдері
семьясы. Оған мына
тілдер енеді:**

- монғол, бурят, қалмақ, моголь (Ауғанстан), монғор (Қытай), дагур (Солтүстік Шығыс Қытай).

**ҮІІ. Тұңғыс-манжур
(тунгус-маньчжур)
тілдері семьясы. Бұл
тілдер екі топқа бөлінеді.**

- 1. Тұңғыс тобы: эвенк, эвен, орок, ороц.
- 2. Манжур (маньчжур) тобы: манжур, негидаль, нанай, удэгей, ульч т.б.

**ҮІІІ. Қытай-тибет тілдері
семьясы. Бұлар да екі
топқа бөлінеді:**

- 1. Тай-қытай тобы: қытай, дүнген, тай, лаос, вьетнам.
- 2. Тибет-бирма тобы: тибет, бирма, лоло, акха, тангут, качин

**IX. Палеоазиат
тілдері семьясы.
Бұл үш топқа
бөлінеді:**

- 1. Чукот-камчат тобы: алютор, ительмен, коряк, чукот тілдері.
- 2. Эскимос-алеут тобы: алеут, эскимос.
- 3. Нивх-юкагир тобы: кет, нивх, юкагир.

**X. Самоди тілдері
семьясы.**

- ненец, энец, тавгий, нганасан, селькуп тілдері жатады.

Бұл семьялардың ешқайсысына жатпайтын тілдер де бар. Олар: жапон, корей, т.б. тілдері. Себебі бұлар әлі түгел зерттелініп біткен жоқ. Зерттеушілердің айтуынша жапон, корей тілдерін алтай тілдері тобына жатқызуға болатын сияқты.

Кейбір ғалымдар жоғарыда аталған біраз тілдер семьяларын біріктіріп, Алтай тілдері және Орал тілдері деп екіге бөледі.

Алтай тілдеріне:

түркі

МОНГОЛ

ТҮҢҒЫС-
манжү
р

корей

жапон
тілдері

Орал тілдеріне:

фин-
угор

самод
ей

дарви
д
(Үндіс
танда)